

4. Для створення достатнього запасу міцності фінансової системи у випадку дії зовнішніх шоків і забезпечення відповідності рівня державного боргу України економічному потенціалу країни погашати й обслуговувати боргові зобов'язання, вважаємо, що ліміт державного і гарантованого державою боргу, відображений у Бюджетному кодексі України, має бути знижений до рівня 40% ВВП.

5. Слід проводити політику щодо використання ринкових джерел запозичень із використанням різних видів фінансових інструментів та зменшення розміру боргу перед міжнародними офіційними кредиторами.

6. Ввести в систему бюджетної класифікації боргу класифікацію за ознакою напрямів використання позичених коштів, тобто розмежувати державні запозичення, здійснені з метою обслуговування та погашення державного боргу, та запозичень на цілі розвитку, що сприятиме підвищенню спрямованості боргової політики України на завдання економічного зростання.

Таким чином, стратегія боргової політики України потребує повної реорганізації діючої системи управління державним боргом від удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення боргової політики до радикального підвищення ефективності її інвестиційної складової, зменшення боргового тягаря, зміни структури бюджетних видатків і на цій основі зменшення реального дефіциту державних фінансів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/2456-17.
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. - [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Державний комітет статистики України. - [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/.
4. Офіційний сайт Рахункової палати України. - [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.ac-rada.gov.ua/.
5. International Monetary Fund and International Development Association. Debt Sustainability in Low-Income Countries – Proposal for an Operational Framework and Policy Implications. – February 3, 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/pdr/sustain/2004/020304.htm>.
6. IMF Working Paper. Assessing Fiscal Stress / Prepared by Emanuele Baldacci, Iva Petrova, Nazim Belhocine, Gabriela Dobrescu, and Samah Mazraani. – May 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org>.

УДК 330.13

О.А.Добровенко,
Київський національний університет ім. Т.Шевченка,
м. Київ

ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЗИЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ У ПРОЦЕСІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ

Розглянуто основні підходи до оцінювання конкурентної позиції банківської установи у порівнянні з основними конкурентами для визначення основних напрямків її підвищення у процесі стратегічного планування.

Рассмотрены основные подходы оценки конкурентной позиции банковского учреждения по сравнению с основными конкурентами для определения основных направлений ее повышения в процессе стратегического планирования.

In the paper are considered the main approaches to the assessment of the competitive position of banking institutions in comparison with major competitors in identifying improvement main directions in the strategic planning process.

Ключові слова: конкурентна позиція, банківська установа, стратегічне планування.

Основним чинником, який визначає успіх суб'єкта господарювання, є конкурентоспроможність (дослівно означає «бути здатним до конкуренції») – складна та комплексна категорія, що має досить велику кількість визначень і підходів до її розуміння. Загалом значенні під конкурентоспроможністю «розуміють здатність випереджати інших, використовуючи свої переваги в досягненні поставлених цілей» [1, с. 56].

Оцінювання конкурентної позиції банківської установи має велике значення, оскільки спрямована на виявлення переваг і недоліків у діяльності фінансово-кредитної установи, порівняння її діяльності з конкурентами, визначення важливих чинників зміцнення конкурентних переваг для розроблення стратегічного плану.

Оцінюванням діяльності фінансово-кредитних установ у нашій державі займаються Національний банк України, Асоціація українських банків, спеціалізовані рейтингові агентства. Також існує багато спеціалізованих методик дослідження конкурентоспроможності банківської установи, які розробили вітчизняні науковці, а саме І.Волощук, Т.Гірченко, О.Галиць, О.Дубовик, Ю.Заруба, А.Кузнєцова, О.Кіреєв, І.Спіцин, Я.Спіцин, І.Фомін, Л.Федулова. Проте в їхніх дослідженнях недостатньо враховані чинники, які впливають на забезпечення конкурентоспроможності банківської установи, для врахування їх у процесі стратегічного планування.

Метою статті є оцінка конкурентної позиції фінансово-кредитних установ на вітчизняному ринку банківських послуг. Для банківського бізнесу характерний високий рівень розвитку відносин конкуренції, тому є об'єктивна потреба в оцінці стану конкурентного середовища для посилення та збереження конкурентної позиції банку, яка базується на: 1) оцінці концентрації банківського ринку; 2) визначенні основних конкурентів та аналізі основних показників діяльності у порівнянні з конкурентами; 3) оцінці рівня конкурентоспроможності досліджуваної банківської установи.

Як зазначає І. М. Парасій-Вергуненко, вивчення впливу зовнішнього середовища на діяльність банківської установи є найслабшою ланкою в методичному аспекті стратегічного аналізу, оскільки більшість факторів зовнішнього середовища важко перевести у кількісну площину. Дослідження проводяться, як правило, на інтуїтивному рівні з використанням методів експертних оцінок без математичного обґрунтування. Складність кількісного виміру впливу цих факторів пояснюється такими чинниками:

- по-перше, прогнозування та математичне моделювання макроекономічних показників ускладнені нестабільністю економічної ситуації та досить коротким (для статистичних досліджень) періодом функціонування вітчизняної економіки. Визначення тенденцій та прогнозів на основі 15–20-річної історії дає значні похибки в статистичних дослідженнях;

- по-друге, практично відсутні математичні моделі подібного впливу. Моделі, розроблені математиками та статистиками, мають, як правило, теоретичний характер, і результати досліджень з їх використанням практично не застосовуються. Використання їх на практиці обмежене внаслідок індивідуальних особливостей розвитку суб'єктів господарювання навіть у межах однієї галузі;

- по-третє, інформаційна база, яка ґрунтується на офіційних статистичних даних, як правило, є недосконалою. Подібна інформація формується за даними публічної фінансової та статистичної звітності суб'єктів господарювання. В умовах недосконалого податкового законодавства така інформація буває суттєво викривленою (занижуються показники рівня безробіття, обсягів доходів та прибутків, завищуються обсяги витрат) [2, с. 102].

Конкурентоспроможність вітчизняної банківської системи на світових ринках в умовах глобалізації, загострення конкуренції з боку небанківських фінансових установ та іноземного капіталу, відсутності довгострокових моделей розвитку та недосконалої правового поля, нестабільності та чутливості до фінансових криз знижується, про що свідчить глобальний індекс конкурентоспроможності та індекс умов ведення бізнесу, які наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

*Динаміка зміни індексів конкурентоспроможності України**

Рік	Глобальний індекс конкурентоспроможності економіки	Індекс умов ведення бізнесу
2007	69	128
2008	73	139
2009	72	145
2010	87	142
2011	89	149
2012	82	152
Кількість країн у рейтингу, всього	142	183

* Джерело: [3, с. 14]

Як видно з таблиці 1, за останні декілька років Україна за індексом конкурентоспроможності знизилася з 69-го місця до 82-го серед 142 країн, які брали участь у рейтингу, а за умовами ведення бізнесу – з 128 до 152-го місця серед 183 країн світу.

При аналізі конкурентного середовища необхідно оцінити, наскільки жорсткою є конкуренція та як вона впливає на діяльність банку, визначити головних конкурентів, реальні та потенційні загрози з їх боку з урахуванням того, наскільки сильними є конкурентні позиції банку (табл. 2).

Таблиця 2

*Вплив конкурентного середовища на умови діяльності банку**

Інструмент впливу	Характеристика
Суперництво між існуючими конкурентними системами	Рівень і динаміка ринкових позицій банків-конкурентів, їх кількість, умови та інструменти конкурентної боротьби
Конкурентні загрози з боку товарів-субститутів	Прихильність клієнтів, рівень додаткових витрат на зміну продукту споживання, еластичність попиту, співвідношення потенційного прибутку та рівня цін на товари-субститути
Можливість появи нових конкурентів	Рівень вхідних бар'єрів для проникнення нових конкурентів до ринку, стратегічне ставлення існуючих банків до нових конкурентів
Конкурентний вплив з боку клієнтів	Рівень економічного потенціалу клієнтів, кількість та умови конкуренції з боку споживачів банківських послуг, співвідношення кількості та особливостей клієнтів — споживачів і постачальників фінансових ресурсів

* Джерело: [4, с. 182]

Згідно з структурним підходом оцінки конкуренції, показник концентрації банківського сектора є важливою мірою її рівня. Найпоширенішим коефіцієнтом оцінки концентрації ринку є індекс Херфіндаля-Хіршмана:

$$I_{hh} = \sum_{i=1}^n d_i^2, \quad (1)$$

де I_{hh} – індекс Херфіндаля-Хіршмана,
 d_i^2 – квадрат частки ринку i -го банку,
 n – кількість банків на ринку [5, с. 231].

Чим ближчий цей показник до одиниці, тим вищий ступінь концентрації. Квадрат вказує на не лінійність збільшення монопольної влади на ринку, яке відбувається в міру зростання частки на ринку певного банку. Ринок оцінюється як неконцентрований, якщо $I_{hh} > 0,1$; помірно концентрований – $I_{hh} < 0,18$; висококонцентрований – $I_{hh} > 0,18$. Слід зазначити, що індекс Херфіндаля – Хіршмана чутливий до входження на банківський ринок нових банків, однак при істотному зростанні кількості банків на ринку його чутливість знижується.

Результати розрахунків індексу Херфіндаля-Хіршмана за чистими активами банківських установ по групах (за класифікацією НБУ) наведено у таблиці 3.

Таблиця 3

*Динаміка рівня індексу Херфіндаля-Хіршмана банківського ринку України**

Рік	Частка ринку, %				Коефіцієнт концентрації
	I група	II група	III група	IV група	
01.01.2008	64,7	17,1	10,2	7,8	0,4657
01.01.2009	67,9	16,6	7,3	8,0	0,5017
01.01.2010	69,4	15,8	6,5	8,1	0,5182
01.01.2011	66,7	18,0	6,3	8,8	0,4899
01.01.2012	66,9	14,8	7,8	10,5	0,4865
01.01.2013	63,5	17,3	9,0	10,2	0,4516

* Розраховано за даними [6]

На підставі одержаних результатів можна зробити висновок, що досліджуваний ринок є висококонцентрованим. Упродовж 2007–2010 років підвищувалася концентрація активів у групи найбільших банків, яка досягла найвищого рівня у 2009 р., та почала зменшуватися за рахунок збільшення частки малих та середніх банків III – IV групи.

Загалом банківський ринок України характеризується достатнім рівнем конкуренції, хоча у 2010 році намітилася тенденція до підвищення його монополізації. Висока конкуренція на банківському ринку обумовлює необхідність визначення кола основних конкурентів та оцінки рівня конкурентоспроможності банківської установи у порівнянні з ними. Розрахунок інтегрального показника відображає взаємозв'язок між факторами, що формують конкурентні переваги та визначають конкурентну позицію організації. Такими показниками для порівняльної оцінки є узагальнюючі показники рентабельності активів (ROA) та рентабельності капіталу (ROE):

$$ROA = \frac{ЧП}{ЧА_{сер}} * 100, \quad (2),$$

де ЧП –прибуток банку за 2012 рік,
 ЧА_{сер} – середні чисті активи розраховано за формулою середньомісячних значень.

$$ROE = \frac{ЧП}{ВК_{сер}} * 100, \quad (3),$$

де ВК_{сер} – власний капітал за середнім значенням розраховано за формулою середньомісячних значень.

Для цілей стратегічного аналізу автор пропонує групування банківських установ здійснити за приналежністю істотної частки участі у капіталі банку. Відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність», банки з іноземним капіталом – це банки, частка іноземного капіталу в загальному капіталі яких становить не менше 10 % [7]. Для поділу банків на групи було використано офіційну інформацію НБУ про власників істотної частини в капіталі банку станом на 01.04.2012 року: I група – державні банки (Ощадбанк, Укресімбанк, Укргазбанк); II група – вітчизняні банки (Приватбанк, Фінанси і кредит, ПУМБ); III група – банки з іноземною часткою у капіталі (Райфайзенбанк-Аваль, Укрсоцбанк, ВТБ-банк, Промінвестбанк, Надра, Дельта-банк, Дочірній банк Сбербанку Росії, Укрсіббанк, Альфа-банк) [8]. Результати розрахунків у розрізі банків та груп наведено у таблиці 4.

Таблиця 4

Основні показники ефективності діяльності банків станом на 01.01.2013 р.*

	Банк	ROA, %	ROE, %
	I група	1,04	4,72
1	Укресімбанк	0,21	0,90
2	Ощадбанк	0,70	3,17
3	Укргазбанк	5,63	35,98
	II група	0,85	7,76
4	Приватбанк	0,96	8,81
5	Фінанси і кредит	0,01	0,18
6	ПУМБ	0,88	6,63
	III група	0,62	4,99
7	Райфайзенбанк-Аваль	0,07	0,53
8	Укрсоцбанк	0,02	0,12
9	ВТБ-банк	2,68	25,07
10	Промінвестбанк	0,55	4,41
11	Дочірній банк Сбербанку Росії	1,95	16,25
12	Альфа-банк	0,13	0,88
13	Укрсіббанк	0,22	3,27
14	Дельта-банк	0,35	4,34
15	Надра	0,004	1,95
	Банки I групи за класифікацією НБУ	0,80	5,54
	Банківська система в цілому	0,45	3,03

* Розраховано за даними [6]

Аналізуючи результати розрахунків, можна стверджувати, що ефективність використання власного капіталу для генерування прибутку найбільшою у

2012 р. була у вітчизняних банків – 7,76 %, що на 4,73 в.п. більше ніж по банківській системі загалом. При цьому найбільшою ефективністю використання залучених ресурсів для генерування прибутку характеризувалися державні банківські установи, рентабельність активів яких склала 1,04 %, що на 0,59 в.п. більше, ніж по банківській системі України загалом. Таке значення ROA по державних банках забезпечено в основному за рахунок Укргазбанку. При цьому рентабельність активів і капіталу АТ «Ощадбанк» була на рівні середньогалузевої (0,70 % та 3,17 % відповідно), але нижчою за банків-конкурентів I групи за класифікацією НБУ (0,80 % та 5,54 % відповідно).

Для визначення напрямків підвищення конкурентоспроможності банку необхідне встановлення орієнтиру для копіювання факторів успіху банківських установ, які досягли більшого результату. Для цього застосуємо методологію АСФ-методу для оцінки позиції банківської установи на прикладі АТ «Ощадбанк» відносно банків-конкурентів. Основними параметрами в моделі були обрані сукупний дохід та загальні активи. Для досягнення співставності показників активи розраховані як середні за рік. Ефективні гіперповерхні для банків I групи за класифікацією НБУ за 2012 р. зображено на рис. 1.

Точками на рисунку 1 зображені проєкції різних банків на площину, стрілками — можливі напрями підвищення ефективності роботи банку. Горизонтальна стрілка показує, що існують банки, які мають такий самий прибуток або чистий дохід, але працюють з меншим капіталом (активами). Вертикальна стрілка показує, що банк може працювати, тобто отримувати більше прибутку та доходів з наявних активів.

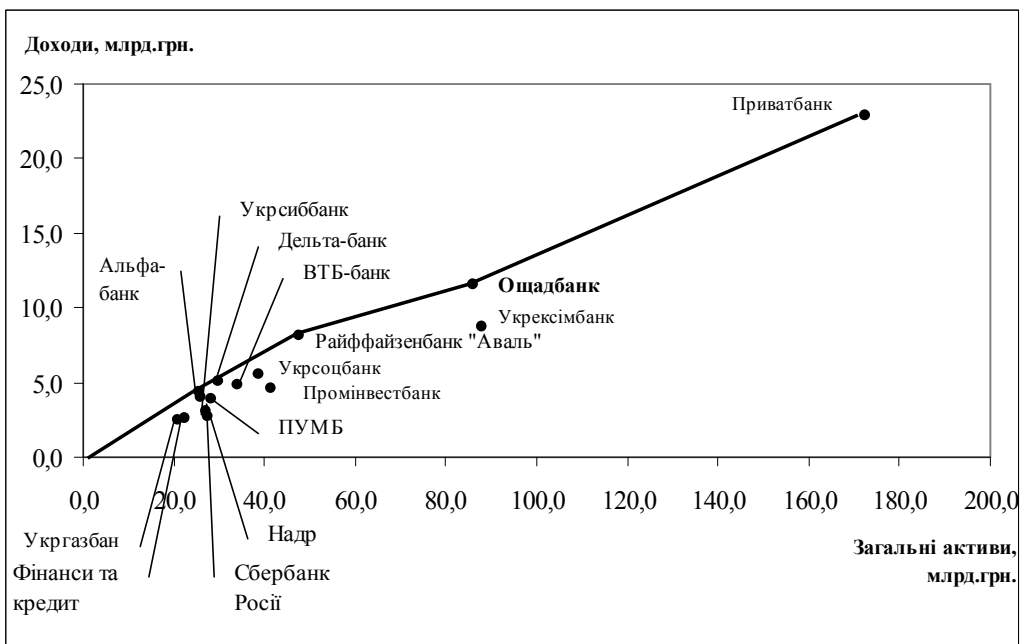

Рис. 1. Гіперповерхня ефективності генерування доходів активами*

* Джерело даних: [6]

З рис. 1 видно, що найефективніше використовують кожну залучену гривню для генерування доходів Приватбанк, Ощадбанк, Райфайзенбанк Аваль, Дельта-банк та Альфа-банк, які утворюють ефективну гіперповерхню для банків першої групи. Найближче до ефективної гіперповерхні за генеруванням доходів перебувають Укрексімбанк, Укрсиббанк та Укргазбанк. Таким чином, АТ "Ощадбанк" характеризується відносно конкурентів ефективним використанням наявних ресурсів для отримання доходів. Основним конкурентом можна вважати Приватбанк, але збільшення доходів повинно супроводжуватися пропорційним збільшенням активних операцій або більшою їх прибутковістю. Для розуміння ефективної внутрішньої організації для збереження та підвищення ефективності діяльності візьмемо модель гіперповерхні з вхідними параметрами власного капіталу та чистого прибутку (рис. 2).

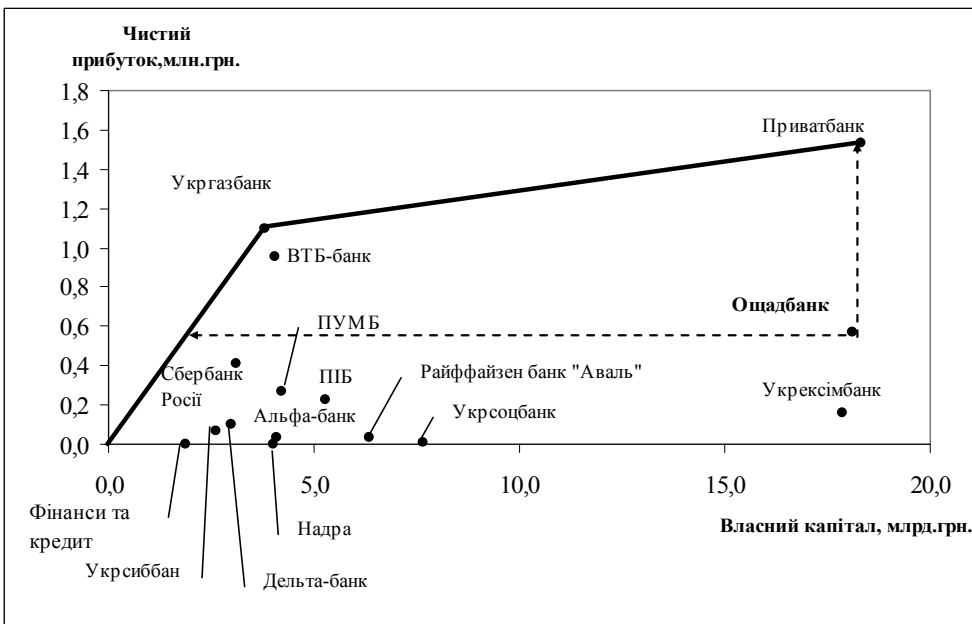

Рис. 2. Гіперповерхня ефективності генерування чистого прибутку власним капіталом*
*Джерело даних: [6]

З рис. 2 можна побачити меншу прибутковість власного капіталу Ощадбанку порівняно з конкурентами: Приватбанком, Укргазбанком, ВТБ-банком. Таким чином, основним шляхом підвищення конкурентоспроможності АТ «Ощадбанк» порівняно з основним конкурентом – Приватбанком – є зменшення адміністративних витрат при тій же стратегії ведення активно-пасивних операцій.

На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок про високу концентрацію банківського ринку України, але рівень конкуренції на ринку банківських послуг знаходиться на оптимальному рівні – досить висока для ефективної роботи банків, але не настільки, щоб послаблювати систему загалом. Більша ефективність діяльності вітчизняних банків, порівняно з

іноземними банками у період подолання наслідків фінансової кризи, пов'язана, насамперед, з більшою пристосованістю до вітчизняних економічних та політичних умов функціонування фінансового ринку. Поведінку державних та іноземних банківських установ можна охарактеризувати як більш стриману та менш ризиковану у посткризовий період.

Побудова гіперповерхні ефективності генерування доходів та прибутку показала, що АТ "Ощадбанк" характеризується ефективним використанням наявних ресурсів для отримання доходів. Основним конкурентом можна вважати Приватбанк, але збільшення доходів повинно супроводжуватися пропорційним збільшенням активно-пасивних операцій. Подальший аналіз показав, що основним шляхом підвищення конкурентоспроможності АТ "Ощадбанк", порівняно з основним конкурентом – Приватбанком, є зменшення адміністративних витрат при тій же стратегії ведення активно-пасивних операцій.

Список використаних джерел:

1. Фатхутдінов Р.А. Управління конкурентноздатністю організації: Підручник / Р.А. Фатхутдінов – К. : Кондор, 2009. – 470 с.
2. Парасій-Вергуненко І. М. Модель комплексного аналізу конкурентів банку: напрями дослідження та інформаційне забезпечення / І. М. Парасій-Вергуненко // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту : Серія економічна. – 2007. – Вип. 22, ч. 2. – С. 100-107
3. Рейтинги конкурентоспроможності // Інвест-газета №23. – 2012. – С. 14-15.
4. Козьменко С.М. Стратегічний менеджмент банку: Навч. посіб. / С.М. Козьменко, Ф.І. Шпиг, І.В. Волошко. – Суми: ВТД "Університ. кн.", 2003. – 734 с.
5. Нуреев Р.М. Основы экономической теории: Микроэкономика. Ученик / Р. М. Нуреев. – М. : Высшая школа, 1996. – 447 с.
6. Офіційний сайт Національного банку України: [Електор. ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.
7. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.portal.rada.gov.ua>.
8. Інформація про власників істотної участі у банку за станом на 01.04.2012 // <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=51343>.

УДК 336.14

В.Ю.Ігнатенко,

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»,
м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ НА ОСНОВІ ВЛАСНИХ, ЗАКРІПЛЕНИХ І РЕГУЛЮЮЧИХ ДЖЕРЕЛ

У статті досліджено сутність власних, закріплених та регулюючих джерел формування доходів місцевих бюджетів. На основі проведеного порівняльного аналізу визначено переваги і недоліки залучення коштів до місцевих бюджетів з кожного джерела.

В статье исследована сущность собственных, закрепленных и регулирующих источников формирования доходов местных бюджетов. На основе проведенного сравнительного анализа определены преимущества и недостатки привлечения средств к местным бюджетам из каждого источника.

In the article investigational essence of the own, fastened and regulative sources of forming the profits of local budgets. On the basis of the conducted comparative analysis certainly of advantage and lacks of bringing in of money to the local budgets from every source.

Ключові слова: місцевий бюджет, власні доходи, закріплені доходи, регулюючі доходи.